

אופן עריכת המראי מקומות

דפי המ"מ מסודרים כפי שנלמדו בכולל, ויתכן שכדאי לשנות, כגון להקדים בתחילה את גדרי לשה"ר ורכילות¹ [אין כאן מ"מ על ענייני רכילות, וקצת התבאר בסוגיית אפי תלתא], וכן יתכן שכדאי להקדים את שמיעה וקבלה לסוגיית תועלת.

בסוגיית אפי תלתא יש שנויים בדברי הראשונים בין דפי המ"מ לדפי "המ"מ לסיכום הסוגיא" אך יש עניינים שהתבארו רק בדפי המ"מ הראשונים, עוד יש לציין שבדפי המ"מ לסיכום הסוגיא של אפי תלתא יש שנויים מדברי הח"ח בבאור שיטות הראשונים [עפ"י דברי הראשונים בשטמ"ק] ולכן גם יש שנויים במסקנות וצ"ע למעשה.

יש שנויים בסגנון המ"מ בין סוגיא לסוגיא ואין הכרח לצורה זו אלא כך היה נראה שיהיה תועלת בלימוד הכולל, ובסוגיות של קבלת לשה"ר שנוגעים הרבה לדיני נאמנות בשאר דיני התורה פעמים הארכנו הרבה ופעמים פחות ואין הכרח ללמוד דוקא בצורה זו, ובסוגיות אלו ודאי שיש עוד הרבה להאריך השתדלנו להתמקד בחלקים היותר נוגעים לקבלת לשה"ר.

בתחילת סוגיות לפעמים כתבנו סדר לימוד עם קצת מראי מקומות ולא הובאו כאן לכן יש להשלים, כגון לימוד כל תשובת המהרי"ק שהובא בסוף ספר ח"ח, וכן נשמטו לפעמים מ"מ שהובאו בדפי צילום הספר לכולל.

גדרי איסור לשון הרע

עיקר הנידון יתבאר במהלך הסוגיות ובפרט בסוגיות אפי תלתא, לשון הרע המזיק, תועלת. כדאי לראות את לשון הרמב"ם פ"ז מהלכות דעות הל' ב' ה', ושערי תשובה שער ג' אות ר' רטז'. ואילו הם הצדדים העקריים: א. האיסור הוא לדבר **גנות** באופן שפירסום הדברים יגרום צער או היזק. ב. עצם העיסוק בגנות חבירו אסור אף בלא שיגרם לו צער וכגון שהדברים כבר מפורסמים. ג. כל דיבור שיכול לגרום נזק אסור אף שאין בו דברי גנות.

סוגיית אפי תלתא

ללמוד **בבבאיות** גמ' ב"ב דף לח: אמר רב יהודה אמר רב אין מחזיקין בנכסי בורח עד לט: גידל בר מניומי, וגמ' ערכין טו: היכי דמי לישנא בישא עד טז. תני רב דימי.

שיטת רש"י: רש"י ערכין טז. ד"ה דמיתאמרא, ועי' עליות דר"י ב"ב לט. בסוף דבריו על אפי תלתא וי"ל עוד וכו' **או על ענין גלוי הסוד.** ועי' ריטב"א שם לט:, באופן א' איך שפי' את הסוגיא בב"ב, וע"ע בהשלמה, ובדברי השאלות צ"ע אי פ'י הגמ' כדעה זו. ובח"ח כלל ב' סעיף יג ובמ"ח שם ובסוף ס"ק ג.

א. יש לדון בפ'י רש"י אם ההיתר הוא באופן שגילה דבר שנחשב כסוד לעניין שאסור לספר בלא שקיבל רשות [עי' יומא ד: מנין לאומר לחבירו], או גם על אופן שסיפר דבר גנות על עצמו.

ב. פשטות לשון רש"י שאדם סיפר על עצמו דבר מה וגילה דעתו שלא אכפת ליה הפירסום, ועי' באר מים חיים כלל ב' סוף ס"ק ג' שהעלה צד ששיטת רש"י כרשב"ם דאיירי לעניין רכילות.

ג. רבינו יונה והריטב"א פירשו על גילוי סוד, וי"ל"ע לשיטתם אם הותר גם באופן שסיפר דבר גנות על עצמו, ובריטב"א ב"ב בפירוש ב' [על גמ' ערכין] נראה שאי קאי על לישנא בישא לא איירי באופן שסיפר על עצמו ולכן מותר לספר, אלא או כשיטת תוס' שמותר רק באבק לשה"ר או כשיטת הרשב"ם דאין בו משום רכילות [יתבאר בהמשך הסוגיא], וקצת נראה דלא התיר באופן שסיפר גנות על עצמו.

¹ יש צד להעדיף לפתוח את לימוד הל' לשה"ר בסוגיית אפי תלתא כיון שהוא בנוי ככל שאר סוגיות הש"ס גמ' עם ראשונים מסודרים, והתועלת בזה שהתחלה פחות קשה.

ד. באופן שאמרו לו לא מפקינן שותא, לשיטה זו נראה דכ"ע מודו שיכול אחד מהשומעים לחזור בו ולספר, ואפילו אם סיכמו כן באופן שאינו בגדר לא רמיא עליה דאיניש, עדיין נשאר ההיתר מחמת שגילה שלא אכפת ליה.

ה. הח"ח בסעיף ה' כתב [בדעת הרמב"ם] דאם הסיפור היה בפני אנשים יראי אלוקים שנוהרים מאיסור לשה"ר [לכא' הכוונה שגם באופן המותר אינם מספרים גנות], אין את ההיתר של אפי תלתא, ובדעת רש"י יש לדון לחלק בין סיפור סוד שאין בו גנות דגם באופן זה יש את ההיתר, לבין אופן שסיפר על עצמו גנות דאפשר שסמך על זה שאחד מהם אינו מספר גנות ונמצא דלא גילה דעתו דלא איכפת ליה, ולעניין אם סיפר לפני קרוביו ואוהביו [הובא שם בהמשך הסעיף], יותר נראה לומר שסמך שלא יספרו, ובח"ח (סעיף יג) סתם דכל התנאים המבוארים מסעיף ד' צריך גם לדעה זו.

שיטת הרמב"ם ושיטת הרשב"ם

רשב"ם ב"ב לט. ד"ה דמתאמרא, רבינו יונה בסוף דבריו ויש לפרש עוד וכו' על עניין רכילות, מאירי שבת לג:, רמב"ם פ"ז מהלכות דעות ה"ה, סמ"ג לאוין ט, רבינו גרשום ב"ב לט, מ"א סי' קנו ס"ק ב, יד הקטנה על הרמב"ם, ח"ח כלל ב' סעיף ג', ובמ"ח שם וס"ק ג'.

א. **הרמב"ם** פי' את הגמ' באופן שהמספר הראשון עבר על איסור לשה"ר, וההיתר הוא למי ששמע ממנו וסיפר לאחרים, שלא עבר על איסור לשה"ר, וכן נראה ברבינו גרשום ב"ב,

ב. עי' במ"ח ס"ק ד' שפי' את דברי הרמב"ם מטעם שאין איסור לשה"ר בדבר שעתיד להתפרסם, ויל"ה: (א) איך יש היתר לאחד מהג' לספר הרי אם הוא לא יספר לא יהיו ג' אנשים המפרסמים את הדבר. (ב) מה הסברא להתיר דוקא בשמיעת ג', הרי גם בשמיעת ב' והם ימשיכו לפרסם, מיד יהיו ג' ויותר שיפרסמו את הסיפור. (ג) לכא' היה עדיף לאסור לספר וממילא לא היה מתפרסם העניין אף כשנאמר באפי תלתא, ואין מסתבר שההיתר הוא מחמת שלא ישמעו לנו ועל כרחך יתפרסם הסיפור וממילא נמצא שאין איסור².

ג. **הרשב"ם** פי' שההיתר הוא לעניין סיפור רכילות, דהיינו לומר למי שסיפרו עליו, שפלוני דיבר עליו כך וכך, וכן כתב המאירי שבת דף לג:.

ד. בטעם ההיתר כתב היד הקטנה דכיון שסיפר באפי תלתא גילה דעתו שלא אכפת ליה שיספרו לו שדיבר עליו³ [כך פירשו הח"ח בבאמ"ח ס"ק ח', וצ"ע בלשון היד הקטנה], ובבמ"ח ס"ק ו' וס"ק ח', פי' מטעם דעתיד להתגלות למי שסיפרו עליו שפלוני דיבר עליו, אמנם בסוף ס"ק ג' כשהביא צד שדעת רש"י כרשב"ם, פי' שם כסברת היד הקטנה.

ה. יש לדון אם הרמב"ם מודה להתירו של הרשב"ם וכין להיפך, [עי' במ"ח ס"ק ד' שמקשה על הרמב"ם דבשלמא לשיטת הרשב"ם ניהא מטעם שאין מפרסם גנותו אלא רק למי שסיפר עליו, ועי' סוף ס"ק ו'].

עיונים

א. **רבינו גרשום** בב"ב כתב כשיטת הרמב"ם והוסיף דגם במחאה יש איסור לשה"ר על השומעים לפרסם שאמרו על פלוני שהוא גזלן ורק כשנאמר באפי תלתא אין איסור, [עי' רשב"ם לט: ד"ה ומ"ד בפני ג', שהביא כעין זה

² ולולי דברי הח"ח אולי היה אפשר לומר שטעם ההיתר הוא שכל שנאמר באפי תלתא, מגלה המספר שאין מחשיבו לסוד, וכנראה שהעניין כבר מפורסם או שהוא עצמו ימשיך לפרסמו, וכן הוא לעניין מחאה שתיקנו שימחה באפי תלתא כדי שיגלה דעתו שאין מחשיבו לסוד שצריך ג' כדי להוכיח שאין הדבר בגדר סוד ועי"ז לא ישמרו את הדבר בליבם, וצ"ע.

³ וכן נראה בראב"ד שהובא בשטמ"ק ובלשון הר"י מגאש שהובא שם קצת נראה שרק לשיטה שמועיל מחאה בפני ב' צריך לסברא זו, ובעיקר סברא זו יש להבין מה מועיל שגילה דעתו שלא איכפת ליה שיגרם סכסוך הרי יש איסור לגרום זאת.

בשם רבותינו אלא שפי' העניין לפי שיטתו, דבלא ההיתר של אפי' תלתא לא יאמרו למחזיק משום איסור רכילות] ובפירושו בערכין צ"ע אם סובר כן, ועי' הערה⁴.

ב. עי' שאילתות בפר' וישב

ג. שיטת התוס' בב"ב ד"ה לית בה, נראה דלא כהרמב"ם, שכתבו בתירוץ בתרא דאין סומכים שהדבר יתפרסם לכ"ע אלא רק למי שנוגע לו, ולפי סברא זו אין מקום להתיר לספר לכ"ע מלבד למי שסיפרו עליו, ואם סוברים כתוס' בערכין עי' הערה⁵.

מ"מ לסיכום סוגיית אפי' תלתא [מעודכן]

דעת רש"י

נאמרו בזה ג' אפשרויות

- א. התיר רק באופן שסיפר סוד של עצמו, וכלשון הר"י והריטב"א⁶.
  - ב. התיר גם כשסיפר על עצמו דברי גנאי.
  - ג. כשיטת הרשב"ם שאירי רכילות ומותר לספר למי שדיבר עליו⁷, [ומה שכתב רש"י שזה גילה תחילה דעתו שאם מגלה אותו אינו חושש, היינו כפי שביארו רוב הראשונים שההיתר הוא נותן רשות לסכסך ביניהם].
- ועי' במ"ח סוף ס"ק ג'

דעת הרשב"ם ורוב הראשונים

- א. ההיתר הוא לעניין רכילות דאם דיבר על חבירו באפי' תלתא מותר לספר לו שפלוני דיבר עליו.
- ב. בבמ"ח ס"ק ו' וס"ק ח' ביאר שיטת הרשב"ם דכיון שהוא מפורסם יגיע גם לאזניו, [עיי"ש שדן שגם לרשב"ם מותר לספר רק באקראי, דלא כמש"כ המהרש"ל].
- ג. בשאילתות ובראב"ד וברשב"א⁸ ובהגהות אשר"י ובמאירי שבת דף לג' [וברבינו גרשום בערכין] מבואר שהטעם משום דגילה דעתו שנותן רשות לספר לו⁹, וכן כתב הר"י מגאש לשיטה שמחאה¹⁰ בפני ב', וכן כתב הבמ"ח ס"ק ח' בשם היה"ק, ועיי"ש נפק"מ בין ב' הביאורים.
- ד. מבואר מראשונים אלו דאיסור רכילות הוא רק מה שגורם רע למי שסיפר עליו, שעתה יבוא השני לריב עמו, שע"ז מועיל נתינת רשות, אבל לא עצם העניין שגורם שיהיה מחלוקת בין אנשים, וגורם לעבור על לא יהיה כקורה וכעדתו.

⁴ בתחילת דבריו נראה כרמב"ם, אמנם בטעם ההיתר כתב שלדעת כן אומרו בפני ג' שאינו חושש אם יתפרסם הדבר, עכ"ד, וסברא זו אין בה כדי להתיר לשה"ר, אלא רק רכילות, וכסברת הח"ח בשם היד הקטנה, הובא לעיל אות ד'.

⁵ שיטת התוס' בערכין שההיתר הוא רק באבק לשה"ר, וכמו שפי' הח"ח דיודע שיגיע לאזניו ולכן שומר את עצמו לומר בלשון שאינו נשמע גנות, ולפי"ז אין כ"כ מקום לקושיית התוס' דאפשר לחלק דגבי ההיתר דאפי' תלתא סגי במה שמצוי שיגיע לאזניו אף שאינו ודאי, אבל בהלוואה צריך שודאי יגיע לאזניו של הקונה, ואולי אפשר לדחוק שכוונת תוס' להקשות ממחאה שסומכים שיגיע לאזניו של המחזיק, וצ"ע.

⁶ עי' בהשלמה שכתב שההיתר הוא בגלוי סוד, וכתב ע"ז שכן משמע בשאילתות, ושם מבואר כרשב"ם שההיתר הוא בכל רכילות, וע"כ דלישנא דסוד לאו דוקא.

⁷ וכך כתב ההעמק שאלה ס"ק ה' שדעת רש"י כשאילתות.

⁸ עי' שם שהוסיף לבאר דכל שלא אמר בפני ג' נקטין שרק רצה להוציא לעז דאילו רצה שיפרסמו היה מוחה בפני ג', וקצת נראה מדבריו שגם בפני ב' יתכן שנותן רשות, ורק מדלא מיחה בפני ג' יש הוכחה שאינו מרשה, וצ"ע.

⁹ בגמ' דנו מה הדין כששומעי המחאה אמרו למערער לא אמרינן ליה, וצ"ל דאף לשיטה זו כל הנידון הוא לעניין אם מועיל בתורת מחאה, אבל מצד הלכות רכילות ודאי דשרי שהרי גילה דעתו שנותן רשות.

¹⁰ יל"ע מה סובר למ"ד מחאה בפני ג'.

ה. בראשונים הנ"ל מבואר שסוברים כדעת רבותינו שהובאו ברשב"ם, דגם במחאה על המחזיק בקרקע, יש איסור רכילות בלא ההיתר של אפי תלתא, וכן מבואר בריטב"א במסקנת הגמ', ולא כמו שכתב הרשב"ם שמותר מדין תועלת.

ו. עוד מבואר בדבריהם [ובפרט בראב"ד¹¹] דהחשש הוא רק לספר למחזיק בקרקע ומדין רכילות, אבל לספר לשאר האנשים אין איסור אף שלכאן מספר לשה"ר על המחזיק שאומר עליו שהוא גזלן, וצ"ע בזה, [ואולי בזמננו לא היו מאמינים כלל ללעז שהוציא המרא קמא על המחזיק, ועדיין צ"ע דלפחות יעלה ספק בליבם ועי' ח"ח כלל ג' סעיף ו], ועי' ברבינו גרשום בב"ב שנראה שסובר שיש בזה גם משום לשה"ר שמספר גנאי על המחזיק [ויבואר לקמן בהוספות], וכן נראה במאירי ב"ב.

ז. יל"ע באופן שעשה מעשה נגד אחר באפ"ת, אם יש היתר לשיטות אלו לספר למי שנעשה נגדו, והספק הוא באופן שלא היה יכול לעשות המעשה בסתר, דיש סברא לומר שלא גילה דעתו שמסכים שיספרו לו, ועי' יד הקטנה שבאופן שכולם היו צריכים לדון יחד בעניין מסוים אין שייך ההיתר של גילה דעתו. [ולפי"ז אפשר ליישב קושיית הבמ"ח ס"ק ו' ממעשה דאדוניהו שהותר רק משום שמותר לספר על בעלי מחלוקת, ולא משום שנעשה בפרסום, דשאני התם שאין הוכחה שמסכים שיספרו לדוד, אמנם אין זה מיישב את ההיתר לפי סברת הרשב"ם, שהוא משום שבין כך יתפרסם].

דעת הרמב"ם והסמ"ג

- א. כל גנות שנאמר באפ"ת מותר אח"כ לספרו לכל אדם, ובלבד שלא יתכוין להעביר הקול. [ועי' בח"ח שהביא מחלוקת בין הכ"מ ליה"ק באיזה אופן לא חשיב מתכוין להעביר הקול].
- ב. הראשון שסיפר את הגנות באפ"ת עבר על איסור לשה"ר.
- ג. בהיתר של אחד מהשומעים לספר לאחרים כתב לשון של בדיעבד וצ"ע אם אכן אסור לכתחילה לספר, ובדברי הח"ח מבואר דאף לכתחילה שרי.
- ד. עוד יל"ע אם ההיתר הוא רק בלה"ר של היזק דהרי הביא את הדין של אפ"ת אחר שכתב את הדין דכל דבר שמזיק לחבירו בגופו או בממנו וכו' ה"ז לשה"ר.
- ה. בטעם ההיתר כתב הח"ח משום דבין כך יתפרסם הדבר, ועי' בבמ"ח ס"ק ד' שביאר הסברא, ונתבאר עוד טעם דעי' הפירסום בפני ג' נפקע ממנו שם סוד, או דמגלה שאינו נחשב בעניו לסוד ומסתמא יתפרסם הדבר.
- ו. לכל הביאורים צריך הסבר למה אסור כשמתכוין להעביר הקול.
- ז. עי' מהרש"ל על הסמ"ג דרך לאחרים מותר אבל אין היתר לספר לנידון עצמו, ועיין בדבריו דודאי נכלל במתכוין להעביר הקול.

הוספות

א. בדברי רבינו גרשום בב"ב נראה שסובר כדעת הרמב"ם שכל דבר גנאי שנאמר באפ"ת מותר לשומעים לספר לאחרים, ונראה עוד בדבריו דגבי מחאה נמי איכא משום לישנא בישא אם לא נאמר באפ"ת והיינו משום שמספר על המחזיק דברי גנאי שאומרים עליו שהוא גזלן, ומה שכתב בהמשך דבריו שהאיסור הוא לספר למחזיק בשם המערער דוקא, נראה דהיינו משום דרק לעניין לספר לעלמא יש איסור משום מספר גנאי, אבל כלפי הסיפור למחזיק, האיסור הוא רק כשמספר מי הוא המערער, דיש בזה משום רכילות, אמנם בדבריו במסכת ערכין מבואר שסובר שההיתר הוא לעניין רכילות ומטעם נתינת רשות לספר בשמו, כדעת רוב הראשונים.

¹¹ הראב"ד כתב דמ"ד מחאה בפני ב' סומך על שקרוביו או אנשים ריקים יספרו לו, הרי מוכח דלעדים מותר לספר לעלמא, שע"ז ישמעו קרוביו או אנשים ריקים, ורק למחזיק עצמו אסור בלא ההיתר שישמע מאחרים. [יל"ע אם מבואר בדברי הראב"ד שיש דברים שאסור לספר לסתם אנשים ואעפ"כ לקרוביו יש היתר].

- ב. בספר יד הקטנה נראה שסובר שלהלכה אין מחלוקת בין הראשונים, עיי"ש שפתח בדברי רש"י וכתב דלפי"ז התיר הרמב"ם באופן שעבר וסיפר לשה"ר באפ"ת, לספר גם לאחרים, ואח"כ הביא את דברי הרשב"ם.
- ג. בח"ח מסעיף ה' הביא כמה אופנים שאין בהם ההיתר של אפ"ת, ויש לדון בהם לפי כל שיטה ולפי כל סברא.

בעניין לשה"ר שכבר נתפרסם לכל

בספר זרע חיים ציין לכמה מקומות שנראה שהח"ח התיר לשה"ר שכבר נתפרסם לכל אף שלא לדעת הרמב"ם, [וכנראה שסובר שחידושו של הרמב"ם הוא רק בעתיד להתפרסם, אבל מה שכבר מפורסם אין איסור, ודוקא¹² באופן שאינו מתכוין להוסיף לבזותו, וכעין האיסור בדעת הרמב"ם כשמתכוין להעביר את הקול], ועי' כלל ב' ס"ק כ'.

א. במ"ח כלל ד' ס"ק ז, דשם כוונת רבא.

ב. שם ס"ק מא, דאפשר דזה היה מפורסם לעין כל.

ג. במ"ח כלל ח' ס"ק טז בהגה"ה, דאפשר שאז היה מפורסם.

ד. במ"ח כלל ג' ס"ק יב, א"נ דרבינו יונה וכו'.

מצאנו עוד בבמ"ח כלל ב' ס"ק ט הקשה על שיטתו שאסור לסמוך על המספר שהדבר נאמר באפ"ת, א"כ איך סומכים על חברא חברא אית ליה הרי אסור לשומעים לספר הלאה שהרי אסורים להאמין שנאמר באפ"ת, ותי' דכיון שכל אחד מהג' יספר לאחרים נמצא הדבר מפורסם לכל ושרי.

סוגיית לשה"ר לתועלת

סוגיא זו נחלקת להרבה עניינים ולכן נלמד לפי הספר ח"ח, נתחיל בבירור מקור ההיתר באופן של תועלת לעזור לחבירו [לפי המ"מ בהמשך], ונמשיך בלימוד כלל י' בהלכות לשה"ר.

מ"מ כלליים על הסוגיא

דיני לשה"ר לתועלת נתבארו בשערי תשובה שער שלישי במאמר רטו, ריח-רכא, רכג, רכח, ובספר ח"ח פזורים בכמה מקומות ואלו הן: בהלכות לשה"ר כלל ד': סעיף ד-ז, וסעיף י' יא כלל ו': סעיף ב-ד וסעיף י' יא. כלל י': כל הסימן. בהלכות רכילות כלל ט: כל הסימן, ובציורים בסוף הספר.

ותוכן העניינים הוא כך: בשע"ת מאמר רכא ובח"ח הלכות לשה"ר כלל י' והלכות רכילות כלל ט, נתבאר שמותר לומר לשה"ר או רכילות לתועלת לעזור למי שהוזק או כדי למנוע היזק מחבירו, [ובכלל ו' סעיף ב' הוסיף שאף אם אינו יודע את הפרטים מותר לילך לשמוע כדי שיוכל לעזור לחבירו] ועוד נתבארו הרבה תנאים שצריך להיתר זה בשע"ת ובח"ח שם ועוד בשע"ת מאמר רכח ובעליות דר"י ב"ב דף לט.

בח"ח כלל ד' סעיף יא ובכלל ו' סעיף ב' ג', נתבאר הדין כלפי השומע, והיינו שאם רוצה להשתתף עם אחר [או להשתדך עמו וכדו'], מותר לו לברר אצל אחרים את טבע האיש ההוא וכדו' אף שיתכן וישמע עליו רע או רכילות,

¹² עי' במ"ח כלל ב' ס"ק י'.

עוד נתבאר בשע"ת מאמר רכג ובח"ח כלל ו סעיף י' יא' דההיתר הוא רק לחוש אבל אסור להאמין, ועוד פרטים בזה.

בשע"ת מאמר ריט רכ, ובח"ח כלל ד סעיף ה-ז, נתבארו האופנים שמותר לספר על אדם שעבר עבירה, לדייני העיר או לפעמים אף לפרסם חטאו. ועי' רמב"ם פ"ו מהל' דעות הל' ח.

בח"ח כלל ד סעיף י, מבואר אופני היתר לגנות אדם שיש לו מדות רעות כדי שלא ילמדו ממעשיו.

מקור ההיתר לתועלת כדי לעזור לחבירו

- א. בגמ' נדה סא. מבואר שאף שאסור להאמין לרכילות מ"מ צריך לחוש, ולכא' כמו שהשומע צריך לחוש כך היודע דבר היזק צריך לומר לו¹³, [אמנם זה מקור רק להיתר לומר לנידון עצמו כדי שיזהר אך לא לעניין לפרסם לאחרים כדי לגרום שישיב את הגזלה וכדו']
- ב. בשע"ת מאמר רכא יש משמעות שהוכיח מהדין שעד אחד מעיד בבי"ד כדי לחייב שבועה¹⁴ אף שאומר לשה"ר על הבע"ד שמכחיש את החיוב, וכן הוא בבמ"ח כלל י ס"ק ט ד"ה ולבר מן דין.
- ג. הח"ח בהלכות רכילות כלל ט ס"ק א כתב שהוא בכלל הלאו דלא תעמוד על דם רעך, [וע"ע בפתחי תשובה חו"מ סימן כח ס"ק ד בנידון אם לאו זה הוא גם על ממון חבירו או רק על עסקי נפשות, ועי' בשע"ת מאמר ריט דיש חיוב להעיד להצלת ממון חבירו].
- ד. עוד הביא שם את דברי הרשב"ם ב"ב לט: ד"ה ומאן דאמר, שיש מצוה לספר למחזיק על דבר המחאה. [וכבר הובא דרוב הראשונים סוברים שיש שם איסור רכילות, בלא ההיתר של אפ"ת, וצ"ע]. ויש ליישב דאין היתר של תועלת באופן שיכול לומר לו בעצמו.
- ה. בבמ"ח כלל ד ס"ק מד לעניין¹⁵ שמותר לברר על אדם שרוצה להשתתף עמו וכדו' הוכיח משבועות לט דהמשיב נקרא רשע מפני שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן, ובהמשך דבריו כתב דאין סברא שתכריח אותו התורה להשתתף עם איש שאינו מכירו בלי שיברר עליו, עיי"ש, ועי' עוד במ"ח כלל י ס"ק יב, ועי' בחינוך רלו שכתב שלא נלך ונספר וכו' אא"כ תהיה כוונתנו לסילוק הנזקים ולהשבית הריב, עכ"ד ולא הביא מקור לזה.
- ו. עי' קובץ הערות סי' ע, שפי' שבכל מצוות בין אדם לחבירו לא נאסרו כשיש תועלת [היינו שהאיסור הוא רק על חנם].
- ז. עוד אפשר לומר עפ"י דברי רש"י בגדר רוכל שהולך ממקום למקום, שנכלל בגדר זה רק המדבר שלא לצורך כלל.

¹³ וכן הוכיח בבמ"ח כלל ו ס"ק ב, לעניין שמותר לשמוע לכתחילה, וז"ל דבדאי מותר לשמוע לכתחילה כדי לחוש לזה ולהשמר ממנו בלבד וכמ"ש בנדה סא וכו', ויל"ע בגמ' יומא פג: בדברי ר"מ דכיון שרק חשש ולא החזיקו באינו כשר לכן לא סיפר להם, ויש לדון מזה לכל אופן שיש רק חשש גנות אם מותר לספר לאחד כדי שחוש ולא ישתדך או ישתתף עמו.

¹⁴ הטעם שלא הוכיח משני עדים, כיון שהם ממש מוציאים ממון ע"י עדותם, ואין ראייה שמותר לספר לשה"ר כדי שאולי יגרום שיחזיר הממון, ולכן הוכיח מעד אחד שגם הוא בא על ספק שמא יגרום להוציא ממון ע"י שימנע משבועה.

¹⁵ יש לחלק עניין זה לג' אופנים, האחד כשהשני רוצה להשתדך או להשתתף עם המברר דבזה יש כעין נתינת רשות מצדו שמסכים שיבררו עליו דודאי יודע שלא ישתתף עמו בלי לברר, השני, שעדיין אינו יודע מזה אך מובן שיתכן שגם הוא רוצה בהשתתפות זו כגון שמחפש שידוך או עבודה או שותף שגם בזה מבין שתועלתו תבוא ע"י שיבררו עליו אף שאינו יודע על הצעה זו גופא, השלישי, שהוא אינו מחפש עבודה או שותף אך המברר רוצה לשכנע אותו שכדאי לו להשתתף עמו וכדו' וקודם הולך לברר עליו, דבזה אין הטעמים הנ"ל וכן אין כאן לא תעמוד על דם רעך כלפי המברר דהרי אינו מוכרח להשתתף עמו, והדבר מצוי כשמברר באופן כללי על טיב הבחורים בישיבה מי יותר טוב ועל כל אחד איך הוא במידות ושאר דברים לצורך שידוך או ישיבות מבררים בחידר או בישיבה קטנה על טיב הבחורים בלימוד ובמידות והתמדה וכו' כדי לידע אם לשכנע אותם לבוא לישיבתם, ואולי באופן זה נאמר סברת הח"ח בהמשך דהתורה לא הכריחה וכו', וצ"ע למעשה.

כוונה לתועלת [ח"ח כלל י סעיף ב' ד']

- א. יש לדון לפי הטעמים הנ"ל מה הסיבה שחייב לכוין לתועלת.
- ב. ע"י סמ"ע חו"מ סי' תכ"א ס"ק כח ובט"ז שם.
- ג. בבמ"ח רכילות כלל ט ס"ק ג כתב שאף כשאינו מכוין לתועלת אינו פטור מלספר לחבירו, אלא חייב להכריח את עצמו לכוין לתועלת.
- ד. ע"י כלל י סעיף יד, פרט החמישי, ובהערה שם וצ"ע למה נחשב תועלת.

הקדמה: יש ג' סוגים כלליים של לשה"ר לתועלת, ויתכנו שנויי דינים ביניהם,

- א. לעזור לאדם שהזקק ע"י אחר, באופן שמפרסם את גנותו וכך יגרום שישלם לו את נזקו. [והוסיף רבינו יונה דגם המבייש והמצער את חבירו ולא פייסו, בכלל היתר זה, והובא בח"ח]
  - ב. לספר בגנות כדי למנוע מחבירו היזק, כגון שידוך או לקחתו כעובד.
  - ג. לפרסם עושי רשע, לדייני העיר או לפעמים אף לכל הצבור.
- באופן הראשון יש מקום יותר לקולא מפני שמספר כדי להסיר את ההיזק שגרם בעצמו, ע"י בהרחבה בשיעור. ובח"ח מצאנו צדדים להקל באופן השני כיון שהתועלת היא יותר ישירה, בהל' לשה"ר כלל י' במ"ח ס"ק ה שכתב שפרסום המחאה על המחזיק בקרקע מותרת אף כששמע מאחרים עיי"ש כמה טעמים, וע"י הל' רכילות כלל ט' במ"ח ס"ק ט'. [וכן שאין צריך להוכיחו תחילה כיון שלא יעזור].
- ויש לדון אי יש באופן זה גם קולא לעניין שאין צריך התנאי שיכוון לתועלת או התנאי שצריך שהמספר לא יהיה נגוע בעון זה [ברבינו יונה אות רי"ט בסופו], ובח"ח הביא דין זה בח"א כלל י סעיף ג, וכתב דאם הוא חוטא כמותו הרי זה אסור לפרסמו וכו', ובהל' רכילות כלל י' לא הזכיר תנאי זה, וצ"ע.

הוספה

בעניין לשה"ר לתועלת באופן שלשומע מותר רק לחוש אי מותר לספר באופן שידוע שהמקבל יעבור ויאמין.

ויחלק לב' אופנים, אופן א': שהמספר יודע שהסיפור נכון וכפי הזכור לרבינו יונה כל האיסור להאמין הוא שמא הוא שקר ונמצא דאין עובר בזה שמאמין אלא נכשל ברצח לאכול בשר חזיר ואכל בשר טלה [יש מקום לחדש שגם לר"י עובר על האיסור באופן שהיה אמת דזה גופא האיסור שלא להאמין לדבר שלא ברור דלהאמין לספק שקר שהוא רע על אדם הוא מגונה] ולדעת היד הקטנה שהאיסור להאמין הוא מטעם הוא "שוא" הוא נכשל באיסור ודאי. אופןב': שגם המספר אינו יודע בודאות ואומרו בדרך "אפשר" ומכיר את השומע שרגיל לקבל כל גנאי כודאי,

ולכאן' יש צד לאסור מדין לפני עיור וכמו שהח"ח כתב בכלל ב סעיף י שגם לשה"ר שנאמר כבר באפי תלתא מ"מ אסור לספרו אם ידוע שהשומע יקבל דבר זה לאמת, אך שם הוא דומה לאופן השני דהרי המספר אינו יודע שהוא אמת אלא רק ששמע הדבר באפי תלתא.

ובפרורים מהגר"א גניחובסקי פרשת מטות תשע"ד כתב שסתימות הדברים שמותר אף באופן שיש חשש שיאמין,

והביא את הח"ח שכתב מותר לספר לרבו גם אם אינו איש צנוע ויספר לאחרים ומוכח יותר מהנ"ל דאפי' בחושש שיספר עוד לשה"ר מותר כשזה לתועלת.

וכנגד הביא את דברי הח"ח שצריך להודיע למספר ששואל לתועלת דאל"ה מכשילו באיסור סיפור, עיי"ש מה שחילק.

סוגיית שמיעה וקבלה

פסחים קיח, שע"ת ריא ריג, ח"ח פתיחה לאוין ב, הלכות לשה"ר כלל ו סעיף א ב ובמ"ח שם.

הנידונים

א. האם הלאו גם על שמיעה לבד או רק על קבלה, ולשונות הראשונים מוני המצוות שהאזהרה שלא לקבל, ולשון החרדים הובא בבמ"ח סוף ס"ק ב דיש איסור גם בשמיעה לחוד וכן הוא לשון היד הקטנה, ועי' פיה"מ לרמב"ם אבות פ"א משנה יז' מש"כ האומרו **והשומעו** וכו' ואמרו **המקבלו** יותר מן האומרו, ועי' שו"ת הרא"ש כלל יז אות ד.

ב. מהפסוק לא תשא דורשים גם שלא ישמע הדיין בע"ד אחד שלא בפני חבריו והובא ברמב"ם בפרק כא מסנהדרין ה"ז יחז עם איסור קבלת לשה"ר, ושם האיסור הוא על שמיעת הדיין לבד אף שאינו מקבל הדברים, והטעם בדין זה הוא דשלא בפני חבריו אינו בוש מלשקר כמבואר ברש"י שבועות לא. וחיישינן שמא יאמין הדיין ויפסוק עפ"י¹⁶, וחשש זה שייך גם באיסור לשה"ר, עיין עוד בבמ"ח ס"ק ב.

ג. והנה ודאי שיש איסור לשומע אף אם אינו מאמין, משום לפני עור לא תתן מכשול, ועי' בפתיחה לאוין ד' דהסתפק באופן שיש עוד שומעים אין היחיד עובר על לפני עור, אמנם נראה שיש איסור דרבנן של מסייע שנלמד מהא דמצווים להפריש את העובר עברה עי' תוס' שבת ג. ד"ה בבא דרישא, ופרטי הדין במ"ב ס' שמז ס"ק ז.

ד. עוד יש לדון שיהא אסור לשמוע אף שאינו מאמין מדין סיפור לשה"ר, דהרי האיסור לספר הוא לפרסם לאנשים דברי גנות, ונמצא שהשומע הוא חלק בלתי נפרד ממעשה הפירסום שהרי אם לא יאזין לדבריו ע"כ שלא יתפרסם הדבר אליו, ובפשטות האיסור של סיפור לשה"ר הוא אף אם המספר יודע שהשומע רק יחוש ולא יאמין, עי' ח"ח כלל ד סעיף יב שגם אם לא קבלו השומעים את דבריו ולא נתגנה כלל בעיניהם, נשאר עליו העון דבין אדם למקום.

ה. האם טעם האיסור לקבל הוא משום שמא הם דברי שקר, או שיש איסור עצמי, ובשע"ת אות ריא והנה הוזהרנו וכו' שלא לקבל וכו' אולי הנה הוא שוא ודבר כזב, עי' במ"ח פתיחה לאוין ב, שכתב ב' הצדדים לעניין האיסור לדיין לשמוע בע"ד אחד שלא בפני השני, אמנם ביד הקטנה נקט דכל דיבור האסור אף שהוא אמת נקרא שוא ושקר, והרי הוא בכלל הלאו¹⁶.

ו. הח"ח בבמ"ח א כתב דאם יש לשומע אפשרות לדון לכף זכות אין איסור להאמין דהאיסור הוא רק משום שמתבזה בעניו.

לאחר לימוד סעיפים י' יא' בכלל ו עם העיון בתשובת מהרי"ק שהובאה בסוף הספר ח"ח, יש ללמוד הלכות רכילות כלל ה סעיפים א-ה, ולהמשיך בהלכות לשה"ר כלל ו סעיפים ד-ט, [לימוד הדין בישוב אצל אנשים המספרים לשה"ר ואינו יכול לעזוב, נלמד בבקיאות בלא להכנס כלל להלכות אינו מתכוין]. הובאו כאן מ"מ כלליים לסיכום העניין שלמדנו, וכיון שנכתבו שלא בעיון כדאי למסור ההערות כדי שנוכל להשלים כראוי.

א. הלכות קבלה נחלקים לב' עניינים, האחד הוא האיסור לנהוג עפ"י הידיעה ששמע. והשני הוא איסור קבלה בלב¹⁷.

¹⁶ לשיטה זו לכא' אין סברת חשש שקר דמנ"ל ללמוד מפסוק אחד ב' דינים וא"כ צ"ע למה מבואר בנדה שגם באופן שנאמר לשה"ר לתועלת אסור להאמין בליבו ומותר רק לחוש הרי ודאי אינו נחשב דיבור שוא, [הקושיא אינה לעניין לפעול כנגדו שזה אסור אף בלא הלאו של לא תשא כמבואר במקום אחר].
¹⁷ והיינו שע"י שמיעתו מחזיק הדבר לאמת והאיש ההוא נבזה בעיניו (רבינו יונה אות יג).

- ב. כדי לאסור את האופן הראשון אין צריך לבוא לאיסור המיוחד של קבלת לשה"ר שנלמד מלא תשא שמע שוא, אלא הרי הוא ככל דיני התורה שאין עד אחד נאמן יותר מאשר לחייב שבועה.
- ג. איסור זה שאסור לנהוג עפ"י הידיעה ששמע אינה כוללת רק הוצאת ממון או ביוש וכדו' אלא אפילו שנאה בלב¹⁸ אסורה בלא קבלת עדות משנים.
- ד. אעפ"י שאסור לקבל מ"מ למיחש מיהו בעי, והיינו לעניין לשמור עצמו שלא ינזק, אבל אסור לעשות שום מעשה כנגדו¹⁹. [עי' פ"ת יו"ד קיט ס"ק ד דבמקום שיש אמתלא שהוציאו עליו שם רע, אף בעל נפש א"צ להחמיר לחוש ללשה"ר].
- ה. וחייב אפילו לעזור לו, כגון²⁰ להטמינו מפני רודפיו או שאר מיני עזרה בממונו²¹, [אמנם כשיש עליהם חשש שהרגו את הנפש דעת רש"י²² שאסור להצילם אבל רוב הראשונים סוברים דרק אם יש חשש שיחייב ראשו למלך צריך לו לחוש²³ שלא להצילם]

¹⁸ כן מבואר בגמ' פסחים, והיה מקום לומר דהכוונה שם לעניין שנאה שנוהג כך בפועל כלפיו וכגון שלא לעזור לו לפרוק, אמנם במהרי"ק למד משם דאף שנאה בלב אסורה.

¹⁹ ואף לרש"י בנדה שיש אופנים שאסור להצילם כתב המהרי"ק שאסור להענישם דהרי נתן להם עצה שיחביאו עצמם.

²⁰ מוכח ממעשה דרבי טרפון בגמ' נדה.

²¹ הראיה שכתבנו נמחקה ולכן צ"ע בדבר.

²² דוקא באופן זה שיש חשש שהרגו את הנפש, אבל בשאר עברות גם רש"י מודה שחייב לעזור להם, וכמו שהוכחנו בהערה הקודמת מהגמ' בפסחים, וראיה זו צ"ע.

²³ העירו בבמ"ד דגם לרש"י היה מחוייב להצילם אם היה חשש נפשות, ורק כיון שהיה להם אפשרות להטמין עצמם [וכמו שאמר להם זילו אתון טמרו נפשית] לכן לא סייע בעדם.

דיני קבלת קול

כלל ז סעיף ד

דיני קול שיצא על אדם שעבר עברה רבים הם וחלק מהם הובאו בסעיף זה ובסימן זה בהגה"ה על במ"ח ס"ק י, ונוסיף לכתוב כאן עוד מקצת מראי מקומות שעלו מחיפוש אחר פרטי הדין, וכמובן שלא נוכל בלימוד זה ללמוד את כל הפרטים בעיון כראוי אך יהיה לנו תועלת מהידיעה כמה מורכבים הדינים האלו ונזכה שלא להאמין לקולות הנשמעים.

מצאנו ג' אופנים של קול

א. **קול שהוחזק בבי"ד:** בשו"ע אבה"ע סי' מו מבואר עפ"י הגמ' בגיטין פט. דאין חוששין אפילו לעניין ספק לקול שלא הוחזק בבי"ד עפ"י עדים שראו דברים המוכיחים או ששמעו מעדים אחרים שהלכו למדינת הים.

ב. **קול שיוצא הרבה פעמים:** גמ' בקדושין (דף פא) מלקין על לא טובה השמועה, עי' בבמ"ח ס"ק ח דהיינו שיוצאות עליו תמיד שמועות רעות או כלשון השו"ע שמוחזק בעיני הבי"ד לחשוד על העריות. וברמב"ם (פכ"ד מסנהדרין ה"ה) כתב הגדרים לדין זה עפ"י המבואר בסעיף הבא ועי' בח"ח בהגה"ה לס"ק י שגם לרמב"ם מלקין רק באופן שיוצאות השמועות²⁴ תמיד.

ג. **קול שאינו פוסק:** יבמות כה: מי שיוצא עליו לעז של זנות ונתגרשה לא ישאנה הנטען [ויש ראשונים שסוברים שאף הבעל יוציאנה], ובגמ' בדף כה. דדוקא בקלא דלא פסיק²⁵ יום וחצי ואין אויבים שיש לחוש שהם הוציאו את הקול²⁶. [ובבאה"ל סי' נג ד"ה אם באו, דייק מהמהרי"ק שצריך גם שרבים יסכימו לקול] ועי' בהגה"ה הנ"ל בח"ח דזהו דין דרבנן משום לעז.

עוד כמה דינים

א. כתובות כו. אדם שאביו מוחזק בכהונה, ויצא עליו קול שהוא בן גרושה חוששים לקול ומורידים אותו מהכהונה עד שיבדקו הדבר, וברש"י כתב שמעלה היא לכהונה, ועי' בריטב"א דכיון שלא התחזק בבי"ד לאו קלא הוא.

ב. רמ"א או"ח סי' נג סעיף כה דאין מסלקין ש"ץ משום רינון בעלמא כגון שנתפס עם הכותית, ולעניין קלא דלא פסיק עי' שם במ"ב ס"ק עח ובבאה"ל שם. ועי' שו"ע סי' קכח סעיף לו דכהן שהעם מרננין אחריו שהוא שופך דמים כיון שלא נתברר הדבר ישא את כפיו. [וע"ע פתחי תשובה יו"ד סי' קיט ס"ק ד]

הערות: א. בסוף סעיף ד כתב שאם רוצה לספר לאחרים יזהר שלא יכוין להעביר הקול, ולפי מה שנתברר בסוגיית אפי תלתא לרוב הראשונים ההיתר הוא רק משום שמחל על הפירסום וזה נאמר רק לעניין רכילות ולפי"ז כאן אין היתר כלל, [ובסיכום הסוגיא שם הובא שבכמה מקומות מבואר בח"ח שסיפור המפורסם לכל אינו בכלל לשה"ר, כשאנו מכוון לגנות, וכתבנו לחלק שסוגיית אפ"ת היא כשעומד להתפרסם אך עדיין לא פורסם לכול, ולפי"ז צ"ל שכאן יצא קול אך עדיין לא פורסם לכולם, וצ"ע].

ב. בסעיף ה מבואר דאין איסור קבלה על מי שיצא מכלל עמיתך, ועי' לעיל כלל ד' בבמ"ח ס"ק לא (אות ד') שגם ביצא מכלל עמיתך צריך לכוין לתועלת דהיינו שלא הופקע לגמרי מהאיסור, וא"כ צ"ע איך מותר לקבל הרי אין תועלת בקבלה, [ועי' עוד מקורות לעניין זה בספר זרע חיים על כלל ד ס"ז].

²⁴ אמנם בתשובת המהרי"ק קפח' נראה דאם היה קול שלא בא מאויבים וגם היו הרבים מסכימים עליו, היו מלקין אף שיצא הקול שעבר עברה רק פעם אחת.

²⁵ בזמנינו שהקול עובר במהירות אף למקומות רחוקים מאוד יתכן דכדי להשתיק לא סגי ביום וחצי וא"כ אין ראייה מהא דלא פסיק, ואין לטעון דכשם שהקול הראשון עבר במהירות כן קול ההכחשה יכול לעבור, דהרבה פעמים קול ההכחשה מתפשט לאט יותר, ויתכן שבזמננו שיעור יום ומחצה היה בו כדי להכחיש את הקול הראשון, וצ"ע.

²⁶ מבואר דכשיש אויבים אין לחוש אף באופן שאין קול אחר המכחיש קול זה.

סוגיית מהימן כבי תרי

ח"ח הל' לשה"ר כלל ד סעי' ה וכלל ז סעי' ז ת, ובהל' רכילות כלל ו סעי' ה-ז

מקור ההיתר

פסחים קיג: מהו למימרא ליה לרביה למשנייה א"ל אי ידע דמהימן לרביה כבי תרי לימא ליה ואי לא לא לימא ליה. **רבינו יונה מאמר רטו:** ודע כי אם יראה איש כי עבר חברו על דבר תורה בסתר וכו' כי אולי החוטא הוא שב מדרכו וכו' ולא נכון לגלותם זולתי לחכם צנוע אשר לא יספר ליתר ההמון רק הרחק ירחיק מחברתו עד אשר יודע אליו כי שב מדרכו הרעה. **ובמאמר רכ:** אך יוכל לגלות הדבר בהצנע לרבו ולאיש סודו אם ידע כי יאמינו דבריו כדברי שני עדים. [עי' לקמן ביאור בשינוי הלשונות בין ב' המאמרים]

ברורים: בפשטות דברי הגמ' לא איירי באדם שמצוה לדונו לכף זכות, דבאדם כזה ודאי שאסור לשנוא אותו אפילו אם ראה בעצמו שעבר עברה, וע"כ איירי דוקא בכעין מעשה דטוביה, ויש להוסיף דלא איירי באדם שעבר פעם אחת ויש לתלות שרק בפעם הזאת גבר יצרו עליו ויתכן שכבר התחרט על מעשהו, דגם בכה"ג מסתבר שאסור לשנוא אותו עבור זה.

והנה רבינו יונה במאמר רטו כתב דאם ראה אדם שעבר עברה אין לפרסם זאת **כי אולי החוטא הוא שב מדרכו הרעה וכו'**, ומסתבר שבהאי גוונא גם הרואה אסור לשנוא אותו, ועל אופן זה הוסיף **ולא נכון לגלותם זולתי לחכם צנוע וכו'**, וע"כ שסיבת הסיפור לחכם צנוע אינו כדי שישנאנו אלא רק כדי שיתרחק ממנו וכמו שכתב בהמשך דבריו, ונמצא דסיפור זה אינו כדי שיאמינו לדבריו אלא רק למיחש ולהתרחק ממנו, וגם זה אינו מותר אלא לחכם צנוע. ולכן במאמר זה לא התנה שצריך שיהא מהימן כבי תרי, אלא רק שהשומע יהא חכם צנוע שאינו מספר לאחרים, אבל במאמר רכ איירי באדם אשר הוא מן האוילים אשר משפטם לשנות באולתם, דאין מקום לדונו לכף זכות לכן מותר לשנוא אותו וכן לספר למי שמאמין לו כמו שנים. [אמנם בח"ח כלל ד ס"ה נראה שפי את ב' המאמרים מדין מהימן כבי תרי].

וחילוק הדרגות כבר למדנו שנחלקים לג' כמבואר בר"י מאמר ריט: **א.** ראה שנכשל חברו פעם אחת אין להעיד עליו אפילו הם שני עדים בלא תוכחת תחילה, ובזה איירי במאמר רטו. **ב.** החוטא מן האוילים שאינם מקבלים תוכחות, מותר לומר לדיינים אם הם שני עדים, ואם הוא אחד מותר לספר לרבו אם מאמין לו כבי תרי, כמבואר במאמר רכ. **ג.** אם החוטא פרק מעליו עול מלכות שמים ואינו נזהר מעברה אחת אשר כל שער עמו יודע כי היא עברה, הרי יצא מכלל עמיתך ומותר לפרסם חטאו, [וכבר שמענו בשיעור את כל הפרטים המבוארים בח"ח על אופן זה].

גדרי מהימן כבי תרי: מצאנו עוד ב' גמרות שהזכירו גדר זה. **א.** קידושין סו. גבי זינתה אשתו בעד אחד שאם נאמן עליו כבי תרי יוציא ויתן כתובה. **ב.** כתובות פה. רבא האמין לאשתו על אשה שהתחייבה שבועה שהיא חשודה על השבועה, ועפ"י דבריה הפך השבועה על השכנגדה, ומבואר שם בגמ' שמועיל גם לעניין לומר על השטר שביד המלוה שהוא פרוע.

א. בגמ' כתובות מבואר שרבא לא סמך על כל אדם המוחזק כאינו משקר אלא רק על מי שקים ליה בגווה, **ב.** בדין הגמ' בקדושין נחלקו הפוסקים אם צריך שתמיד יהא נאמן עליו כבי תרי או דסגי שלעניין זה סומך עליו כשנים, עי' היטב במהרי"ק שורש פב, רמ"א אבה"ע סי' קטו ס"ז ובפתחי תשובה שם ס"ק מב. ועי' שו"ת חמדת שלמה סי' טז ס"ק יז.

ג. מבואר בשבלי הלקט דהיתר הסיפור הוא לאו דוקא לרבו אלא ה"ה לכל אדם, וכן הוא בשע"ת כתב לרבו **ולאיש סודו.**

ד. בשאילתות [הובא בקש"ק פסחים] מבואר דאם שמע ממהימן כבי תרי פשוט שמותר לשנוא **דכמאן דחזי דמי**, והספק בגמ' היה אם אפשר לסמוך על סתם ע"א כמו שנאמן לחייב שבועה, ופשטו שאינו נאמן.

ה. דעת הנוב"י או"ח סי' לה, דהשליח סיפר קודם לשמואל ולמד מזה שיכול לספר לבי"ד, ועי' בשו"ת חמדת שלמה סי' טז, שסובר שמותר לומר רק לבעל עצמו.

סוגיית מסיח לפי תומו - מילתא דעבידי לגלויי [מהדו"ק]

א. הח"ח הביא מגמ' ב"ק דנאמנות מסל"ת הוא רק לעניין דינים דרבנן מלבד עדות אשה, והנה שם איירי בדברים הצריכים עדות והנידון הוא להאמין לשאינם כשרים לעדות ויש לדון שאינו דומה לקבלת לשה"ר באופן שהוא רק להאמין בלב דאינו מדין עדות אלא לימוד מיוחד, דיתכן שכל שאין כ"כ חשש משקר לא אסרה תורה [ההערה לפי שיטת ר"י דאיסור קבלה הוא משום חשש משקר].

ב. לשיטת היד הקטנה שאסור לקבל לשה"ר גם בלא חשש משקר ולפי"ז כתב הח"ח שכל הנידון של נאמנות באופנים שהובאו בכלל זה הוא רק באופן שנאמר לתועלת יש להבין באיזה אופן יתכן שהסיפור במסל"ת היה לתועלת הרי כל שלא התכוין לספר דבר זה מסתמא לא דיבר לתועלת, ועי' לקמן הערה ג'.

ג. ברש"י מו"ק טז. [הובא בבמ"ח ס"ק יח] בפשטות כתב דבריו כדי לפרש למה לא עבר ר"ש ברבי על איסור סיפור לשה"ר [וקשה למה לא פי' רש"י שסיפר לתועלת כדי שיוכחו], ועי' בבמ"ח שם בסוגריים שדן בעניין זה, אלא שהח"ח דן איך האמין רבי לדבריו, [ולפי הנ"ל נמצא שיש אופן של סיפור במסל"ת שלא עבר המספר איסור בסיפורו אף שלא כיון לתועלת ומתיישב ההערה באות ב'].

ד. עי' ט"ז וש"ך ביו"ד סי' צח סעיף א' לעניין נאמנות מסל"ת ולפי מה שכתב הט"ז שם מסתבר שגם מותר להאמין בליבו ללשה"ר שנאמר במסל"ת, אך לכאורה לא נשאר כן להלכה.

ה. לעניין נאמנות במילתא דעבידי לגלויי עי' במ"ח כלל ז ס"ק ח, ועי' במ"ח ס"ק טז מבואר דמאדם ששונא לו אין להאמין כלל אף בעבדא לאגלויי. ויש לדון עפ"י דברי הש"ך שם בנאמנות באופן דאיכא למיקם עלה דמילתא.

ו. בבמ"ח ס"ק יט דן לעניין לספר לאחרים מה ששמע ממסל"ת ויש להשלים שם הנידון גם לעניין שאר האופנים שהתבארו בכלל זה עי' מה שכתב שם לענין מהימן כבי תרי.

ז. הנפק"מ בקבלת לשה"ר בעבידי לגלויי, הוא לעניין להאמין בלב ויתכן אף לעניין לשנותו או אולי אף לבזותו,

ח. כיון שבאופנים שאפשר לנטות ימין ושמאל אין נאמנות זו [עי' לקמן], נמצא דברוב האופנים שמספר דבר יוכל להשתמט ולומר שהוא הבין אחרת והנפק"מ למעשה הוא כשראה מעשה שנעשה אחד ואמר שפלוני עשה זה והדבר עשוי להתגלות.

בענין מילתא דעבידא לאגלויי (במ"ח כלל ז סוף ס"ק ח)

עניינים אלו נתבארו בארוכה בתשב"ץ וברייב"ש וכאן הובאו תמצית חלק מהדברים וביותר לפי הנפסק להלכה

מומליץ להתמקד בחלק של ההלכה למעשה והנפק"מ לעניין לשה"ר

הנידון הוא לעניין קבלה בלב ויש לדון לעניין לשנותו או להחשיבו יצא מכלל עמיתך

מקורות לנאמנות זו

- א. נאמנות ע"א בעדות אשה שמת בעלה [עי' יבמות צג: קטו.], ובלשון הרמב"ם פי"ג מהל' גירושין הל' כט, אל יקשה בעיניך שהתירו חכמים הערוה החמורה בעדות אשה או עבד או שפחה או גוי המשיח לפי תומו וכו' שלא הקפידה תורה על העדת שני עדים ושאר משפטי העדות אלא בדבר שאין את יכול לעמוד על בריו שלא מפי העדים ובעדותן כגון שהעידו שזה הרג את זה או הלוח את זה, אבל דבר שאפשר לעמוד על בריו שלא מפי העד הזה ואין העד יכול להשמט אם אין הדבר אמת כגון שהעיד שמת פלוני לא הקפידה תורה עליו שדבר רחוק הוא שיעיד העד בשקר לפיכך הקלו חכמים בדבר זה והאמינו בו ע"א וכו' כדי שלא ישארו בנות ישראל עגונות, עכ"ד, [ובביאור שיטתו דעת התשב"ץ (ח"א פב פג) דע"א כשר נאמן בעבידא לאגלויי אף מדאורייתא וכן לעניין ממון ורק לעניין ²⁷עד מפי עד או עכו"ם כתב שהקלו משום עיגונה, ודעת הריב"ש סי' קנה דבדאורייתא אין נאמנים כלל והוכיח מהא דאין נאמנים לעניין ירושה עיי"ש]. **ובפ"ד מהל' יבום וחליצה** הל' לא, ואפילו אשה או עבד וכו' נאמנים לומר זה הוא פלוני אחי פלוני וזו היא יבמתו וחולצין על פיהן מה שא"כ בשאר עדיות של תורה וכו' שזה דבר העשוי להגלות הוא ואפשר לידע אמתת הדבר שלא מפיהן כענין שבארנו בסוף הל' גרושין [הרמב"ם הנ"ל].
- ב. בכורות לו. אר"י אמר רב נאמן הכהן לומר בכור זה נתן לי ישראל במומו, מ"ט כל מילתא וכו', אמנם בדין זה א"צ נאמנות ממש דהוא רק חשד דרבנן שמא הטיל המום במתכוין, ולכן אפילו קרוביו ועד מפי עד וכן אשה נאמנים, [ולעניין אם צריך לומר נתן לי ישראל **פלוני** עי' יו"ד סי' שיד' בש"ך ס"ק ז ח ובט"ז ס"ק ד וצ"ע בדין הלוקח בצים מן הנכרי שצריך לומר מעוף פלוני עי' יו"ד סי' פו סעיף א].
- ג. ר"ה כב: אמר קדשוה לירחא במערבא מהימן מ"ט כל מילתא וכו', עי' בריב"ש סי' קנה שכתב דמדא' כל ע"א נאמן דהוי ככל אסורים, ורק לראיית הלבנה צריך עדות של שנים, ומה שצריך שם סברת עבידי לאגלויי הוא משום דחכמים תקנו שלוחים מפני הקלקול והיה אפ"ל שנאמין רק לשליח בי"ד ולזה אמרו שכל אחד נאמן כיון שעשוי להגלות ²⁸, וכן כתב בטו"א, [והוסיף שם שברמב"ם משמע דגם בחודש תשרי נאמן אעפ"י שרוב פעמים אלול אינו מעובר ואין ע"א נאמן נגד חזקה וכ"ש נגד רוב, וכתב דהרמב"ם לשיטתו דעבידא לאגלויי נאמן אף בדאורייתא].
- ד. חולין סג: לוקחין בצים מן העכו"ם באומר של עוף פלוני טהור, משום שירא לשקר דאנו יכולים לבדוק אם דומים לבצים של עוף זה, ולהלכה נחלקו אם גם עכו"ם נאמן או רק ישראל שלא הוחזק עי' טוש"ע יו"ד סי' פו סעיף א, [ובהכרעת הרמ"א עי' ש"ך ס"ק ב ובצבי לצדיק] ועי' בט"ז ס"ק ב שצריך שהעוף יהיה מצוי בינינו.
- ה. עוד נמצא בגמ' שהאמינו לשמועות בשם אמוראים משום דאפשר לברר, עי' יבמות דף עז. בת"ח שמורה הלכה לאחר שבא מעשה לידו אין שומעין לו ובאומר משם בי"ד שקיים נאמן משום דעבידי לאגלויי עי' רש"י שם. ובקדושין דף מד. בתוס' ד"ה כמין ימא.

²⁷ כיון דמצי לאשתמוטי, וכנראה כוונתו שהמעיד לפנינו יכול לטעון שכך אמר לו עד אחר ואינו חושש שיתגלה כשקרו, אמנם באמר בשם עד פלוני אפשר לברר אצל העד אם אמר כן ונסמוך על העד הראשון משום דעביד לאגלויי ואולי כיון שהראשון לא העיד בב"ד אין חושש כ"כ.

²⁸ ובהמשך דבריו כתב דכיון שעתיד להתברר מיד נאמן ואינו דומה לעדות אשה שיכול שלא יתברר, ומדברים אלו נראה שמועיל גם לדאורייתא וצ"ע.

להלכה א. פסק הרמ"א בחו"מ סי' ל' כדעת הריב"ש (סי' קנה) דאין סומכין על עבידי לאגלווי בממון, **ב.** אמנם בסי' מט נפסק דעדים שאין מכירין שם הלוח והמלוה יכולים לסמוך על אשה וקרוב משום ²⁹דעבידי לאגלווי, ובטעם הדבר כתב התומים עפ"י דברי הריב"ש דדברים המפורסמים שאפשר לגלות מיד סומכים על סברא זו משא"כ בעדות אשה שיתכן שלא יבוא לזמן רחוק, וכן כתב הרע"א בתשובה (ח"א סי' צב) דעבידי לאגלווי מיד נאמן אפילו בממון. [ובקצוה"ח פי' באופן אחר וצ"ע מדברי הריב"ש]. **ג.** וכן מוכח מהדין דנאמן לומר בצים אלו מעוף טהור ועי' בט"ז שם בגדרי מירתת לשקר. **ד.** עי' יו"ד סי' צח בש"ך סוף ס"ק ב ובבאר הגר"א ס"ק ב דעכו"ם נאמן באפשר למיקם דוקא במסל"ת.

הדין בקבלת לשה"ר: הח"ח הביא סברא זו ב' פעמים בבמ"ח כלל ז סוף ס"ק ח, ובהל' רכילות כלל ט' ס"ק לו אלא שכתב שם דלענין שומא של מקח טעות אין לסמוך על סברא זו עיי"ש, וצריך לפרש דהאופנים שזן עליהם להיתר הם דומים לאופן המבואר בחו"מ סי' מט דהיינו שיכול להתגלות מיד [וע"ע בט"ז לענין גדרי הנאמנות על הבצים], אמנם יש לעיין מהדין דמוחזק שאין לו אחים אין ע"א נאמן לומר זה אחיו [אף שהוא עבידי לאגלווי מיד] כיון שהוא נגד חזקה (הובא בשו"ע אבה"ע סי' קנז ס"ח), וא"כ לכאן על אדם שהוא בחזקת כשרות אסור להאמין אף בעבידי לאגלווי, ויש לדון לענין אדם שאין מוחזק לן מהותו ועי' בבית שמואל שם ס"ק ז.

אופנים שלא שייך בהם הסברא

א. בגמ' בכורות לו בסוף ע"א שאני התם וכו' וכן בחולין סג: מבואר דבאופן שהאומר יכול להשמט אינו נאמן עיי"ש וכן כתב בבמ"ח הל' רכילות כלל ט ס"ק לו, והרבה אופנים של סיפור לשה"ר הם באופן שיכול לישמט שהבין את המעשה בצורה אחרת או הבין עפ"י דבריו של פלוני [או שמע כך מאדם אחר, עי' לקמן אות ג] וכדו'.

ב. בשו"ע אבה"ע סי' יז סעיף ד' מבואר דאפילו לעדות אשה לא סומכים על החשוד להעיד מפני השנאה, אעפ"י שחשיב עבידי לגלווי, [אמנם יתכן דזהו רק באופן שיש צד גדול שלא יתגלה כגון שם שמת בעלה] [כמבואר בריב"ש וברע"א שהובאו לעיל] אבל ביכול להתגלות מיד גם השונא נאמן]. **ג.** רע"א בתשובה צב כתב דבעד מפי עד לא שייך הסברא שיהא נתפס שקרן בפרט כשמעיד מפי עד שכבר מת, [ויל"ה באופן שהעד חי למה אין סברא דעבידי לאגלווי, ואולי איירי באופן שאין אומר את שם העד שאומר בשמו עי' ש"ך יו"ד שיד ס"ק ח, ועי' לעיל הערה 25].

הערות על הגלמד

א. לעיל הובא [משו"ע אבה"ע סי' קנז ס"ח] הדין שאין נאמנות אף בעבידי לאגלווי כשהוא נגד חזקה, ויש שאמרו דשם איירי שאין יכול להתגלות מיד ולכן אין נאמן ויש להעיר מהדין שהובא בשו"ע יו"ד סי' רסח סעיף י גוי שבא ואמר נתגירתי בבי"ד פלוני שאינו נאמן [עי' ש"ש שמעתא ז' פ"ו דהטעם משום שהוא נגד חזקה] אף שבודאי איירי גם באופן שאפשר לברר מיד, **עי' שם עוד** דנראה מפשטות דברי הטור דגם לראשונים שסוברים דאי"צ עדות גמורה אלא סגי בעדים ששמעו שנתגיר [גילוי מלתא] מ"מ הוא עצמו אינו נאמן ולא סומכין על עבידי לאגלווי.

ב. לפי הנ"ל הובא להעיר על שי' הח"ח שמותר להאמין בעבידי לאגלווי אף באופן שהוא נגד חזקת כשרות, ולכאן יש מקום לחלק בין מוחזק גמור כגון שהיה עד עתה גוי או שהיה מוחזק שאין לו אחים לבין אדם שהוא בחזקת כשרות **בסתמא**, אמנם בדברי הח"ח שהובאו מסי' ז סוף ס"ק ח ומכלל י בסוף ההג"ה על ס"ק לא צ"ע דאיירי שם על מוחזקים בכשרות.

²⁹ מקור דין זה הוא **ביבמות לט:** ואשתמודענהי להדין פלניא, ובסיבת הנאמנות עי' רי"ף שם, ועי' רמב"ן נדה מח: (ד"ה הא דתניא) דפי' עפ"י את הדין שכל הנבדקות נבדקות עפ"י נשים, [ובריב"ש כתב עוד טעם לפי שא"א בענין אחר].

סוגיית דברים הנכרים

סוגיא שבת דף נו. אמר רב כי מעיינת ביה בדוד, ובח"ח כלל ז סעיפים י-יב ובהל' רכילות כלל ו סעיפים ט'
י

א. היראים (סי' קצב) והסמ"ג (לאוין סי' י) פסקו כשמואל שמותר להאמין ללשה"ר עפ"י דברים הנכרים, ובטעם הדבר שלא פסקו כרב עי' במ"ח ס"ק כב ובהג"ה שם, ע"ע בלשון הסמ"ק (סי' רלד) ואם ראה אדם בחבירו מעניינו שנראה הדבר אמת ראוי להאזין ולקבל כדאמר בשבת וכו'.

ב. בגדר ההיתר עי' בשיעור בענין קבלת לשה"ר, שביאר דאין נחשב מאמין לסיפור ששמע אלא בונה אומדנא מעצמו עפ"י הדברים הנכרים בצירוף עם מה ששמע ולא חשיב קבלת לשה"ר, וצ"ע אם זה הגדר גם לדעת הח"ח.

ג. בגמ' מכדי חזיית דשקרא הוא, לכאו' מבואר דאף באופן שהמספר חשוד לשקר מ"מ מותר להאמין בצירוף דברים הנכרים, ועי' בבמ"ח שהקשה הרי אסור להאמין גם למי שאינו חשוד לשקר.

הוספה בעניין דברים הנכרים: הקשו דהנה בכלל כלל זה דן הח"ח בהלכות קבלה [אפי' בלב] ככל שאר דיני התורה שאם אין בהם נאמנות כלל יש גם את איסור קבלה בלב ומצאנו שגם בשאר חלקי התורה יש אופנים שדנים עפ"י אומדנא מוכחת, ואלו הן:

א. לעניין ממון, עי' כתובות פה: כמה עובדות שהוציאו פקדון מהיתומים עפ"י סימנים וברמב"ם פכ"ד מהלכות סנהדרין ה"א האריך לפרש עפ"י גמ' זו שמעיקר הדין צריך הדיין לדון עפ"י הדברים שהדעת נוטה להם [ובהלכה ב כתב שהסכימו שלא ידונו אלא בראיה ברורה], וכן הביא הטור חו"מ סי' טו ועי' ב"י שם. ועי' שו"ת הרשב"א ח"א סי' אלף קמ"ו שהביא מעשה שהרמב"ן קרע שטר. [אמנם הרמב"ן והריטב"א פי' עפ"י הרי"ף דסוגיא שם איירי שיש עדים שהפקיד אצלו אלא שאין להם טביעות עין על הפקדון. וע"ע בדברי הרי"ף והטור בשם הרא"ש דדברי הגאון שהאידינא אין דנים כך נאמרו רק על הדין של לסמוך על עד אחד באופן דקים ליה בגויה [נלמד בסוגיית מהימן כבי תרי], ומטעם שאין אנו בקיאים בגדר מי מהימן כבי תרי, [ועי' ב"י שהעיר בזה] ויתכן שכיון שפי' הדין דהוצאת פקדון מהיתומים באופן אחר לכן לא הביאו את דברי הגאון על זה, ועי' שיטמ"ק בשם תר"י שפי' דברי הסוגיא כדעת הרמב"ם].

ב. ע"ע מהרי"ק שורש קכט שהאריך בגדרי אומדנא, [חלק מתשובה זו הובאה בסוף הח"ח].

ג. הפתחי תשובה יו"ד סי' שמה ס"ק ב דן באופנים של אומדנא דמוכח לגבי מאבד עצמו לדעת.

בספר פתגמי אורייתא ציין כמה מקומות שאמוראים נהגו עפ"י אומדנא, ב"ק קיז מעשה דריו"ח ורכ"ה כתובות סז סע"ב מעשה דר חנינא מגילה כח מעשה דר"נ הגדול ור"ע ב"מ לג. ר"ה ור"ח ברכות כ. מעשה דראב"א חולין קה. אריסא דאביי—וע"ע ברכות נו. קראו רבא לבר הדיא וגיטין מה. רב עיליש [ומוכח דלא כח"ח שהסתפק אם מותר לגנות].

גדרי איסור לשה"ר

גדר האיסור-בין אדם למקום ובין אדם לחברו כלל ג סעיף ו³⁰, במ"ח ו' ז'. [ועי' כלל ד סעיף יב³¹] **במ"ח ז' עי'** לקמן כלל ד סעיף יא ובמ"ח שם ס"ק מו לעניין סיפר ולא ידע שיש בזה תועלת ולמעשה יצא מזה תועלת³².

דיבור על קטן כלל ח סעיף ג בדברי הח"ח מבואר דרק דיבור המזיק אסור בקטן וצ"ב למה אין איסור בכל גנות, ואולי ס"ל דאין הקטן נבזה בעיני השומעים כיון דתולים הדבר בקטנותו, ולפי"ז במעשים חמורים שאין תולים בזה יתכן שאסור, **עוד יש להעיר** על אופנים שהתנהגות הקטן מלמדת על נוהג ההורים או דרכי חינוכם דיתכן דחשיב לשה"ר על ההורים [וה"ה באופן שמוכיח על הנהגת מקום לימודו].

גדר הגנאי-רמב"ם פ"ז מדעות הל' ב', ה', וח"ח כלל ד סעיף א' ב' וכלל ג סעיף ג. [ועי' בהל' רכילות במ"ח הקדמה לכלל ט], ובבמ"ח כלל ד ס"ק לז כתב דמותר לומר שהוא קפדן אם היה אומר בפניו, עיי"ש טעמו ולכא' הוי לפחות שלילת המעלות וכנראה כוונתו רק שאומר שכך שיטת הנהגתו ולא שכך טבעו וכמו הדוגמאות שהביא שם משמאי.

בעניין דיבור המזיק: רמב"ם שם [ודברי הח"ח בכלל ה' סעיפים ב-ה בעניין שלילת המעלות הם מחמת איסור דיבור המזיק], המקורות לדין זה: **א. הכ"מ** כתב מדברי הגמ' שבת לג': לד. לעניין יהודה בן גרים [ועי' במ"ח כלל ג ס"ק ז שהוכיח דעובר אף בלא כיון להזיק]. **ב. ירושלמי** שהובא בבמ"ח כלל ג ס"ק ג, **ג. שיטמ"ק** ב"מ כג: ד"ה באושפיזא חשיב להיזק בממון בכלל לשה"ר. **ד. החינוך** במצוה רלו הביא גם דיני מוסר בכלל לאו דלא תלך רכיל, ולכא' הוא אינו בכלל דיבור רע אלא בכלל מזיק. **ה. כתב היראים** [ס' קצא] **ואפי' על עסקי חבירו וממונו אסור להוציא דבה כגון שרוצה לתת מתנה לחבירו ובא אחר וגינה אותו על שקר ונמצא מוציא דבה, עכ"ל** ומקור לדבריו כתב **כדאמרינן פ' יש בערכין טו. לא נחתם גזר דינם של אבותינו וכו'.** והובאו דבריו בח"ח כלל ה ס"ז. **עוד יש לדון** בדין מגלה סוד שאסור מדין רכילות אף שאינו גורם שנאה וכדו' אלא רק היזק עי' ח"ח כלל ב סעיף יג'.

בעניין שלילת המעלות: כלל ה סעי' ב-ו [וע"ע סוף הל' רכילות ציור השלישי ס"ו לעניין חסרון ידיעת התורה בשידוכים] ולעניין איסור קבלה בשלילת המעלות, הח"ח בכלל ז סעיפים ז', ט', י', נקט שאסור, [ויל"ע אי כתב כן רק לשיטת היד הקטנה דכל שהדיבור היה אסור יש גם איסור קבלה או גם לשיטת רבינו יונה דאסור משום חשש שקר].

³⁰ בהא דאסר הח"ח אף באופן שיודע שלא יתקבלו דבריו יש לדון אם הכוונה שלא יקבלו לעניין להזיקו וכדו' או גם באופן שיודע שלא יתקבל על ליבם כלל כגון שיודע שחושבים אותו לאינו דובר אמת, ועי' שע"ת שער ג' רכו' שכתב דאין איסור אבק במספר שבחים על אדם שהוחזק ונודע שהוא כשר כי לא יוכל לגנותו ואם יגנהו ידעו הכל אשר פיו **דבר שוא וכו',** ולכא' מבואר דבאופן זה לא חשיב שמכשילו בדיבור לשה"ר.

³¹ גם באופן שלא התקבל הלשה"ר יש לדון מדברי הרמב"ם שכתב שאיסור לשה"ר כולל להצר לו או להפחידו והנה אופן זה ע"כ איירי בלא יקבלו את דבריו [דאל"ה תיפוק ליה מדין היזק וכדו'], אלא רק שיחשוש מהא דידועים עליו דבר זה ונמצא שפרסום הסיפור מפחידו, וע"כ אף אם לא קבלו אבל נודע למי שסיפרו עליו הרי עבר על איסור לשה"ר.

³² עיי"ש דאירי רק באופן שע"י שמיעתו יוכיח למדבר שדבריו אינם נכונים אבל שיעשה תועלת לספר לאחרים בכה"ג לא חשיב שהפכו לתועלת.

אבק לשה"ר

ח"ח הל' לשה"ר כלל ט והל' רכילות כלל ח

הח"ח בכלל ג בהערה על במ"ח ס"ק ה כותב שאבק הוא מדרבנן וכן כתב בקרית ספר למבי"ט.

ירושלמי פאה פ"א הל' א (ד:) א"ר חנינא וכו' כמה קשה אבק לשה"ר, ובהמשך אמר רשב"ג וכו', וצריך בירור דבאופן הראשון לכאול' הסיפור לאברהם הוא רכילות גמורה אם אכן אברהם מקפיד על אמירת ואדוני זקן, ובאופן השני אמרו כן כדי להציל עצמם ולכאול' אין שם עניין לשה"ר ועי' פני משה וצ"ע.

רמב"ם פ"ז מדעות ה"ד, באופן הראשון מי יאמר וכו' יש לפרש דבריו דוקא באופן שמוריד בערכו הא דקודם לכן היה בדרגה פחותה, אך א"כ יל"ה למה הוי רק אבק הרי גם לשה"ר ברמז אסור עי' ח"ח כלל א סעיף ח, אמנם יש פעמים שאינו מפחית בערכו אלא אדרבה המשמעות היא שעל אף שבעבר לא היה בדרגה זו אעפ"כ עלה ונתרומם, וגם באמירה כזו יש מקום לאיסור כיון שיש המפרשים לרעה גם כשנאמר בנוסח של שבח, ואולי זהו האופן שנחשב אבק כיון שיש שמפרשים אותו לרע, וכן באופן השני שכתב הרמב"ם שתקו מפלוני וכו' ע"כ איירי שאינו מתפרש בודאי שיש עליו דבר גנות אלא רק מתפרש שיודע עליו דבר סוד ויש משמעות שהכוונה לדבר גנות, [ע"ע בהקדמה לאבק רכילות], אמנם עי' במ"ח ס"ק א שפי' שהאיסור באופנים אלו הוא משום שיבואו עי"ז לספר בגנותו, ועי' בס"ק ב מה שדן עוד בגדר שתקו מפלוני.

שערי תשובה מאמר רכו, פי' עניין אבק כאשר יסבב בדבריו שיספרו בני אדם לשה"ר, ובמאמר רכו כתב על נורא בי פלניא שהוא אבק ולכאול' אינו מטעם שמסבב שידברו [ועי' לקמן עוד מעניין זה], ובהמשך מאמר רכו הביא את האיסור של מברך רעהו בקול גדול ולכאול' אינו רק בגדר אבק אלא מזיק ממש, ויתכן דכיון שאין ודאי שיבוא לו היזק הרי גם זה בכלל אבק, [וצ"ע אם ספק היזק הוי רק אבק כמו נורא בי פלניא שהוא ספק גנות], וסדר דבריו נראה שגם אופן זה הוא בכלל אבק דבהמשך דבריו שם הביא עוד אופן שהמביא עצמו לידי חשד שמספר לשה"ר הרי הוא בכלל אבק, וצ"ע למה כתב בתחילה שהכלל הוא כאשר יסבב וכו' ואח"כ הביא את האופן של נורא בי פלניא וכן את מברך רעהו שאינם בכלל הזה.

נורא בי פלניא: בגמ' ערכין טו: הובא אופן זה על דברי הגמ' היכי דמי לישנא בישא, ובפשטות אין נראה שהוא רק בגדר אבק, אמנם הרשב"ם בב"ב קסה. ורבינו יונה כתבו זה בגדר אבק, וכן סתם הח"ח בכלל ב' סעיף א ובבמ"ח ב, ועי' בהערה בכלל ט סעיף ג, שהביא מהגהות מיימוניות שהוא לשה"ר גמור, והנה בתוס' ערכין טו: ד"ה כל מילתא מבואר שאין מתפרש ודאי לגנות ועפ"י פ' את ההיתר של אפ"ת, ועי' בלשון ההג"מ שכתב אפי' זה לשה"ר כיון דאפיק ליה בלשון הרע, ומבואר שאין דיבור זה מתפרש לשני אופנים ולכן החשיבו לשה"ר גמור, ולפי"ז אין כאן מחלוקת.

בענין סיפור שבח: גמ' ב"ב קסד: וברשב"ם שם כתב שהאיסור במרבה לספר וכ"כ רש"י ערכין טז. והרי"ף שבת (יד.) דהאיסור הוא במספר יותר מדאי וצ"ע בגמ' ב"ב מה רבוי שבח היה בזה שאמר שהוא כתבו, והראוני שכן הקשה המהרש"א והמ"א בסי' קנו]. וברמב"ם פ"ז ה"ד כתב שאסור לספר בפני שונאיו ועי' פה"מ פ"א דאבות משנה יז שפי' את הגמ' בב"ב שדיבר ברבים ויש לחוש שיש שם שונא. ובח"ח כתב ב' הדברים כשיטה אחת, ועי' בלשון ההגהות מיימוניות.

ההג"מ והסמ"ג פי' שהרמב"ם העמיד שאיירי בפני שונאיו כדי ליישב איך רבי יוחנן היה מונה שבחן של תלמידיו [והח"ח כתב דלכן פי' שאר ראשונים דאיירי במרבה בשבחן], וצ"ל דהיה קים ליה לר"י בודאי שאין בכל השומעים אחד השונא לאלו התלמידים.

רבינו יונה כתב שמותר לשבח אדם שהוחזק לרבים כי לא יוכל לגנותו וכתב עוד ואם יגנהו ידעו הכל אשר פיו דיבר שוא, ויל"ה דעדיין נמצא מכשילו בדיבור האסור אף שלא התקבל על שומעיו וכמו שלמדנו בכלל ג סעיף ו, ולכאול' צ"ל שמוכח כאן שהאיסור רק באופן שיאמינו או יחושו אלא שלא יפעלו עפ"י דבר אבל באופן שודאי לא יתקבל אין איסור, וצ"ע, [ועי' עוד בשיעור בגדרי לשה"ר].

המהרש"א ב"ב קסד: פי' שהשבח ששיבח את יהודה חייטא היה מקיים הלשה"ר שהובא בגמ' לעיל שאמר עליו, מאחר דהיה ניכר שכתב זה דומה לההוא גט מקושר שרבי חזא בישות.

עוד בגדר איסור אבק: עי' בח"ח בהגה"ה בתחילת כלל ט שדן למה אופנים אלו אינם בכלל לאו דלפני עיור ובתירוצו שם, ועדיין יל"ה דאף שאינו בכלל לפני עיור גמור עדיין הרי הוא בגדר מכשיל את חבריו והיכן מצאנו דגרמא לאחר לעבור על איסור נחשב לאבק האיסור עצמו, לכאול' הוי אבק דלפני עיור.

אבק רכילות

הקדמה: למדנו שדיבור שיכול להתפרש לטוב ולרע הרי הוא בגדר אבק לשה"ר [לשיטת הח"ח יש בזה מחלוקת³³ ראשונים] והנה יש להבין למה אינו אסור ככל ספק דאורייתא אחר שיש צד שיתפרש אצל השומע לגנות, ולכאן צ"ל שרק באופן שגם השומע יקבלו בתורת ספק מחמת שאין הדיבור ברור³⁴ הוי בגדר אבק אבל אם יש צד שיקבלו לגנות בתורת ודאי הרי הוא אסור ככל ספק דאן.

ונבוא לדון על האופנים שכתבם הח"ח בהלכות רכילות כלל ח', שהם בגדר אבק רכילות.

סעיף א: אופן זה קשה מאוד למה נחשב רק אבק הרי ודאי יש לו תרעומת על שדיבר עליו בלשון המתפרש ספק לגנות, ויתכן דלזה כיון הח"ח בבמ"ח א שאולי הוי רכילות גמור.

סעיף ב: כאן החשיבו לספק מחמת שאינו ודאי שיעלה על לב השותף תרעומת על מעשיו אך לפי מה שכתבנו למעלה לכאן אופן זה הוא ספק דאן דהרי אין כאן הסברא שהדבר יתקבל בתורת ספק מאחר דהמעשה אמור בבירור רק שאין ידוע אם מקפיד על זה.

סעיף ג: גם כאן צ"ע כנ"ל שהרי הדיבור נאמר בודאי ורק ספק אם יקפיד.

סעיף ד: כאן חידש שדבר שאינו גנות גמור הוא רק בכלל אבק וכמדומה שלא הזכיר דבר זה קודם ועי' בהערה לעיל שכתבנו גדר זה בביאור דברי רבינו יונה בעניין נורא בי פלניא. [ועי' במ"ח הל' לשה"ר כלל ד ס"ק לז שכתב שמותר לומר על אדם שהוא קפדן, ולכאן אף אם אינו גנאי גמור הא הוי בכלל אבק כמבואר כאן דהרי א"א לומר דאינו גנות כלל, ואולי כוונת הדברים שאומר שכך דרך הנהגתו ולא שכך טבעו וכמו שלכאן הכוונה בהנהגת שמאי וכדו' עיי"ש, וע"ע שכתב דהוי בכלל אבק משום שיגרום שידברו עליו עוד לגנות דלא גרע ממספר בשבחן].

סעיף ה: יש לדון אם יש היתר לגלות סוד כשהוא לתועלת, והנה מקור הדין שאסור לגלות סוד עד שיאמר לו לך אמור הוא מגמ' יומא ד: שלמדו מהא דהקב"ה אמר למשה "לאמר" משמע דבלא זה היה אסור לומר לבני ישראל [ע"ע בבמ"ח הל' לשה"ר כלל ב ס"ק כז], ויש שהוכיחו מכאן דאף שהיה לתועלת שב"י ידעו את המצוות מ"מ אסור עד שיאמר לו לך אמור, ויש לדחות דכל שלא אמר הקב"ה לך אמור לא היה תועלת דעדיין אין ציווי על קיום המצוות, וצ"ע.

³³ העירו שרבנו יונה במאמר רכז כתב האופן של נורא בי פלניא שאומרת האשה לחברתה שימצא בבית פלוני אשר תמיד יצלה בשר ויאכל, ולשון זה משמע רק לגנות ולא משמע שיש לו בני בית רבים וכדו', ואולי החשיבו לאבק מחמת שרבו האכילה אינו גנות גמור, וצ"ע.

³⁴ הקשו דגם באופן זה יבוא לידי היזק דמחמת ספק לא ישתפו עמו וכדו'.

